

Prudentius: *Psychomachia* (fragment)

Marcus Aurelius Clementius Prudentius este un autor de limbă latină, născut în Spania romană în anul 348 d. Hr. Puținele date despre viața sa le avem dintr-o prefață cu caracter autobiografic la culegerea de imnuri intitulată *Cathemerion liberi*. Știm că a beneficiat de o educație teinică și că a urmat o frumoasă carieră în administrația imperială, fiind chemat la curte de către împăratul Theodosius (originar și el din Spania) și ajungând, în două rânduri, chiar guvernator provincial. Opera sa a fost scrisă în totalitate în ultima parte a vieții, după ce suferise o conversie spirituală care l-a determinat să renunțe la cariera administrativă și să se dedice unei vieți de asceză. Ambiția autorului este aceea de a oferi creștinismului un corpus poetic care să poată echivala cu cel pe care-l deținea cultura păgână greco-romană (ambiiție realizată măcar la nivel cantitativ, lucrările sale însumând aproximativ 10.000 de versuri).

Opera sa are un caracter variat, vădind familiarizarea cu autorii păgâni, dar și cu textul biblic și cu literatura patristică scrisă până atunci. Amintim aici cele mai cunoscute dintre titlurile operelor prudentiene: *Cathemerion liberi* (culegere de imnuri dedicate anumitor momente ale zilei sau unor sărbători religioase; unele dintre versurile de aici au fost folosite în cadrul liturghiei romane), *Peristephanon liberi* (14 imnuri dedicate nevoițelor sfinților martiri) sau *Hamartigenia* (poem în care se tratează problema răului). Însă cea mai cunoscută lucrare este *Psychomachia* (al cărui titlu înseamnă, în limba greacă, „lupta sufletului”), un lung poem (de aproape 1.000 de hexametri) având structura unei epeei. *Psychomachia* este precedată de un prolog în care este prezentată figura biblică a lui Avraam. Ceea ce se reține aici în privința patriarhului vetero-testamentar nu este în primul rând calitatea de părinte al credinței; episodul biblic asupra căruia se insistă este acela al luptei dintre Avraam și coaliția regilor păgâni care îl luaseră captiv pe Lot, secvență privită dintr-o perspectivă alegorică: așa cum dreptul Avraam, împreună cu slujitorii casei sale, i-a înfrânt pe regii cei vicioși, așa și creștinii sunt întăriți de Dumnezeu pentru a birui ispitele care se abat asupra lor. Epopeea alegorică constă în prezentarea războiului biruitor pe care-l poartă virtuțile personificate împotriva viciilor (personificate și ele). Textul este alcătuit după tiparele prozodice consacrate, abundând în citate biblice și în referințe religioase de natură cultică sau liturgică. Autorul alege o structură care amintește de poemele homerice, dându-le însă un conținut creștin. De altfel, întreaga operă prudentiană îi ia drept modele pe clasicii antichității greco-romane, dar se raportează în egală măsură și la literatura patristică. Prin *Psychomachia*, Prudentius este întemeietorul prozei alegorice; de altfel, textul a fost tradus și glosat încă din perioada Evului Mediu, stând la baza alegoriei medievale. Oferim mai jos un fragment din capitolul V al poemului, unde se prezintă înfruntarea dintre Luxurie (*Luxuria*) și Cumpătare (*Sobrietas*).

*Psychomachia*¹

Cap. V: Lupta Luxuriei cu Cumpătarea

310 Venise un vrăjmaș dinspre hotarele de la apus,
Luxuria însăși, vechea risipitoare a cinstei,
Cu pletele unse, privire galeșă, voce molatecă

¹ Aurelius Clementius Prudentius, *Opera*, vol. II. Augustae Taurinorum, Ex Officina Salesiana, 1898, pp. 137-141.

- Pierdută-n dezmăț, cu viața închinată plăcerilor.
 Vlăguindu-și sufletul slab în iubiri desfrânate,
 315 Sorbind grații și topind simțurile moleșite,
 Trează la ospățul din noapte, răgâia ofilită,
 Iar înspre ziuă, zăcea tolănită la masa plină
 Auzind răgușitele trâmbițe, uitase cupele calde
 Și clătinându-se printre vinuri și balsamuri
 320 Beată, porni-nspre câmpul de bătaie, călcând peste flori,
 Nu pedestră, ci purtată-n frumos car de luptă,
 Ademenitoare, înroba inimile rănite ale ostașilor.
 Un nou fel de luptă! Fără săgeți înaripate,
 Aruncate din arcul întins, nici sulițe șuierătoare
 325 Zvârlite din curele,¹ nici lănci mânuite cu dibăcie,
 Ci-mpărăștie viorele-mbietoare și foi de roze,
 Revârsând spre șirurile dușmane panere bogate.
 O căldură mângâietoare momește virtuțile
 Picurând în oase veninul ispitei molatice,
 330 Mireasma ucigătoare amorțește chipuri și piepturi,
 Mușchii tari, ce armele le țin, se lasă îmblânziți,
 Vrajmașilor învinși le piere vлага, rușine!
 Armele și brațele atârnă moleșite,
 Caru-i scânteind de nestemate vrăjește privirea,
 335 Iar frâiele zornăitoare îi sunt bătute-n aur.
 Osiile sunt și ele lucrate din greu aur scump,
 Ochii uimiți se-ațintesc îndelung asupra razelor albe
 Pe care le-mpărăștie argintul șirurilor de roți
 Prinse în frumoase obezi de un pal chihlimbariu.
 340 Iar oștirea șovăie cuprinsă de dorul predării,
 De bunăvoie trece, cu tot cu steaguri, de partea dușmanului.
 Luxuriei voind a-i sluji, pe ea o iau drept stăpână
 Și de-a ei rânduială ascultă, chefului dedându-se.
 Cumpătarea, puternica virtute, geme tristă-n năpastă,
 345 Căci aliații din aripa dreaptă au părăsit lupta,
 Iar oastea cândva neînvinsă piere fără a fi lovită.
 Dar rânduile Crucii vrednic comandant poartă în frunte,
 Cumpătarea-și împlântă steagul la vedere și ostașilor
 Curajul îl redă printr-un cuvânt iute și biciuitor,
 350 Amestecând reproșurile amare cu rugăminți:
 „Ce nebulie nemăsurată vă-ntunecă mințile?
 Ce vreți să aflați? cui vă supuneți? lanțuri sunt acestea?
 O, războinicii bravi mânați sunt de patimi rușinoase!
 Iată, celor deprinși să-ndure greul războaielor le plac

¹ În vechime, sulițele folosite pentru aruncat erau prinse cu o curea, pentru a putea fi apoi recuperate.

- 355 Împletiturile lucitoare făcute din crini gălbui
Și coronițele lucrute din flori roșii precum fierul!
Asemenea frânghii strașnice vă strâng brațele puternice!
Acum capetele vi le-ați împodobit cu turban aurit
Și legătura precum șofranul îmbibată în nard purtați
- 360 După ce uleiul sfânt¹ v-a-nsemnat în frunte crucea, prin care
Ungerea regală v-a fost dată și harul cel veșnic,
Vă plimbați agale, înveșmântați în haine de mătase,
Iar poalele syrmatei² vă mătură urmele pașilor
După ce pieptar veșnic ați primit, pe care Credința
- 365 Cea sfântă cu meșteșug l-a lucrat, platoșă de nestrăpuns
Pentru inimile pe care ea însăși le-a aprins.
Apoi, la ospetele din noapte petreceați, acolo
Polobocul uriaș varsă în spume vinul de preț,
Iar pe mese cupele stăteau pline; spetezele paturilor
- 370 Sunt stropite și roua dimineții acoperă vasele scumpe,
Ati uitat de setea din pustie, de acel izvor
Din stâncă scos pentru părinții voștri, pe care toiagul
Sfânt l-a făcut să țâșnească-n vârtej, despicând piatra?³
Sau de hrana îngerească și de păsările pe care le-ați
- 375 Primit în corturile voastre⁴, oare nu sunt acestea precum
Cele pe care le dă Domnul poporului Său în faptul serii?
Drept ofrande, bețiile voastre rușinoase aduceți,
Iar Luxuria vă târăște înspre lupanarul ei sinistru!
Pe bărbații care n-au cedat Mâniei și care au înfrânt
- 380 Idolatria îi încovoiaie o dansatoare beată?
Vă implor, în numele lui Hristos și-al trecutului, opriți-vă!”

Traducere din limba latină și prezentare de Mihai Baltag

---

¹ Referire la Taina Mirungerii.

² Veșmânt oriental, folosit în special de actori.

³ Referire la episodul biblic narat în Exodul 17:6-7.

⁴ Referire la episodul biblic narat în Exodul 16:4-15.

Joseph Hall: *O alta și totuși aceeași lume*

Prelat, filosof și satirist englez, Joseph Hall s-a născut la 1 iulie 1574 în Ashby-de-la-Zouch, Leicester și a murit la 8 septembrie 1656 la Higham, Norfolk. Din 1589 a studiat la Emmanuel College, Cambridge, iar din 1595 devine *fellow* al aceleiași instituții. Își începe cariera ecleziastică fiind numit preot la Halsted, Suffolk, în 1601, după care devine preot vicar la Worcester, în 1616, pentru ca în 1627 să fie ales episcop de Exeter, îndeplinind între timp și rolul de confesor al regelui Carol I al Angliei. Din 1641 este numit episcop de Norwich, statut pe care nu-l va deține însă decât până în anul 1643, când se va retrage definitiv la Higham.

Opera lui Joseph Hall cuprinde numeroase scrieri, atât morale, teologice și ascetice, cât și filosofice ori poetice. Din perioada petrecută la Cambridge datează volumul intitulat *Virgidemiarum* (1597), în șase cărți, cuprinzând satire alcătuite după modelul oferit de marii autori clasici. Scopul urmărit este acela de a formula o necruțătoare critică la adresa contemporanilor săi, care cultivau un stil literar extravagant și afectat. Încă din deschiderea acestui volum, Hall se consideră a fi întâiul satirist al literaturii engleze – “I first adventure, follow me who list/ And be the second English Satirist”.

În virtutea preocupărilor sale legate de literatura și filosofia antică, Joseph Hall este, între altele, primul autor modern de limbă engleză care, prin *Characters of Virtues and Vices* (1608), revalorifică una dintre cunoscutele opere ale filosofului grec Theophrast, succesorul lui Aristotel la conducerea școlii peripatetice. În aceeași arie a filosofiei morale, autorul englez a căutat să adapteze la doctrina creștină unele dintre marile teme ale filosofiei stoice.

Un loc aparte în cuprinsul scrierilor lui Joseph Hall îl ocupă *Mundus alter et idem sive Terra Australis antehac semper incognita*, text în care autorul, pretinzând că descrie ținutul exotic din Mările Sudului, realizează o critică plină de vervă și umor la adresa moravurilor unor state europene, în speță Anglia și Germania, fără a lăsa la o parte unele aluzii la Biserica Romei. Titlul ales, pe baza binomului *alter-idem*, trimite cu gândul la o lume nouă, altfel decât cea cunoscută până atunci, dar care, în privința felului de trai al locuitorilor ei, se aseamănă atât de mult cu societatea europeană, încât poate fi socotită a fi o aceeași lume. Descrierea acestui *mundus alter* îi oferă astfel autorului un bun prilej de a satiriza realitățile contemporane și cutumele semenilor săi, sub pretextul unui discurs care ar viza o lume străină și îndepărtată de a lor.

Prima ediție a scrierii de față apare nedată (poate fi vorba de anii 1606 sau 1607) sub pseudonimul Mercurius Britannicus, într-o latină care caută să o imite pe cea a scriitorilor din Antichitatea clasică. La puțin timp după aceea, la Londra, vede lumina tiparului și prima traducere în limba engleză, cu titlul *The Discovery of a New World or A Description of the South Indies by an English Mercury*, traducere semnată de John Healey. Abia în anul 1674 Thomas Hyde, de la Biblioteca Bodleiană din Oxford, a descoperit (și stabilit) că Mercurius Britannicus (în numele căruia cartea circulase până atunci) nu putea fi decât Joseph Hall.

Deși mai puțin cunoscută în comparație cu scrieri precum *Utopia* lui Thomas Morus sau *Nova Atlantis* a lui Francis Bacon, *Mundus alter et idem* constituie o bună mărturie pentru geniul literar de care episcopul de Norwich a dat dovadă. Cerând din partea cititorului o lectură în cheie alegorică, ea continuă să ofere o imagine a societății engleze de început de secol XVII, în oglinda căreia suntem îndemnați să recunoaștem, mereu actuale, o parte din măștile aruncate pe scena unei lumi care s-a preschimbat mereu, dar care a și continuat să rămână aceeași.

O alta și totuși aceeași lume¹

Cartea I: Crapulia

Cap. 1. Așezarea geografică a țării

Crapulia este un ținut vast, scăldat în lumină. În privința așezării geografice, la nord este mărginit de Oceanul Etiopic, la Răsărit de Locania și Viraginia, la sud de Maronia Felix, iar la Apus de mlaștina Tryphoniană. Descris adesea de către geografii moderni, el se află în aceeași parte a lumii unde [trăia odinioară] înfricoșătoarea pasăre numită Ruc, cea care răpea un elefant întreg în ghearele ei spre a-l sfâșia.

Pământul este foarte roditor și are parte de o climă cu totul prielnică, motiv pentru care eu unul am fost cuprins mai curând de un sentiment de tristețe, amestecat cu oarecare, negrăită, invidie, gândindu-mă că acestui ținut nu i-a fost dat să aibă parte de niște locuitori mai de ispravă. În longitudine țara se întinde până la 74 de grade, iar în latitudine până la 60, fiind la o distanță de 11 grade de Capul Bunei Speranțe, pe partea opusă întregii coaste a Africii.

În rândurile mulțimii se spune că țara ar fi împărțită în două provincii, Pamphagonia și Ivronia. În bună parte, socotind după lungimea și lățimea ei, Pamphagonia se aseamănă cu Britania noastră, ceea ce nu trebuie înțeles ca fiind vreo răutăcioasă aluzie. Ivronia, în schimb este tot atât de întinsă cât și cele două Germanii la un loc. Ambele provincii sunt sub autoritatea aceluiași conducător și dau ascultare acelorași legi. Nu diferă între ele nici în privința obiceiurilor, nici după fire și nici măcar după straietele pe care și unii și alții le poartă.

Cap. 2. Pamphagonia sau ținutul nesătuilor

Pamphagonia are o formă aproape triunghiulară, precum litera *delta*, asemănându-se bătrânului Egipt. Este un ținut muntos, presărat în tot locul de coline mai înalte; pământul aduce tot felul de roade, astfel încât păsările, care obișnuiesc să vină aici în număr mare în căutare de hrană, dacă cumva rămân în aceste locuri fie și numai pentru trei luni, nu mai sunt în stare apoi să treacă munții din pricina faptului că au ajuns prea grele și prea grase și nici nu mai pot scăpa astfel de mâinile celor care caută să le prindă. Și, într-un timp atât de scurt, ajung totuși să fie la fel de gustoase precum ortolanii italienilor. Și cine, în fond, n-ar primi cu ușurință să creadă că unele ca acestea se întâmplă acolo, când ne este cunoscut faptul că și în Scoția din frunzele care cad pe apă se nasc mai apoi găște, tot așa cum în ținuturile din partea de nord-est a lumii cresc din pământ miei care,

---

¹ Textul latin după care s-a realizat traducerea de față este cel stabilit în Joseph Hall, *Mundus alter et idem*, Edited by H. J. Anderson, M. A., London, George Bell & Sons, 1908.

sprijinind-se de tulpinile plantelor, pasc iarba din jur, fapt dovedit pe deplin și cu mult înainte de mărturia unuia dintre ambasadorii noștri?

Dar și peștii, care la acest țărm al mării se adună în număr nespus de mare, sunt atât de lacomi, conformându-se și ei obiceiului neamului acestuia și firii întregului ținut, încât, de îndată ce cârligul a fost aruncat în apă, se reped la el cu miile, tot așa cum se reped și duhurile cele sărmâne la luntrea lui Charon, din câte citim în scrierile lui Lucian. Ei se agață de cârlig singuri și parcă abia așteaptă să fie scoși pe mal.

Mai apoi, în privința porturilor, care aici sunt mai numeroase ca oriunde altundeva, trebuie spus că ele nu servesc decât la a transporta și a primi cele ale gurii, pe care oamenii aceia le obțin în schimbul pieilor de animale ce lor le sunt de prisos. Și nici nu le este îngăduit locuitorilor să exporte ceva care ar putea să le gâdile, fie și oricât de puțin, gusturile.

Nu am văzut acolo niciun alt soi de arbori în afara celor fructiferi. Locuitorii detestă frasinul, stejarul, salcia și toți ceilalți copaci care sunt neroditori și fără de niciun folos și asta, firește, pentru că nu le dau nimic altceva decât umbră deasă, care nu e bună la nimic. Orice îngrădire de nuiele este cultivată cu vii, fapt pe care îl poți vedea în tot locul și în Ivronia.

Traducere din limba latină și prezentare de Constantin-Ionuț Mihai

Istorisire despre măreața și vrednica de minunare împărăție Antangil

Prima utopie scrisă în limba franceză a fost publicată la Saumur (sau Leiden¹) în 1616, sub titlul *Histoire du grand et admirable royaume d'Antangil. Incogneu jusques à present à tous Historiens & Cosmographes: composé de six vingts Provinces tres-belles & tres-fertiles. Avec la description d'icelui, & de sa police nompareille, tant civile que militaire. De l'instruction de la jeunesse. Et de la Religion / Istorisire despre măreața și vrednica de minunare împărăție² Antangil. Până acum necunoscută vreunui istoric ori cosmograf. Alcătuită din șase ținuturi foarte frumoase și roditoare. Împreună cu zugrăvirea acesteia, precum și a cîrmuirii neasemuite atît a obștii, cît și a oștirii sale. Cu vorbire despre învățătura dată celor tineri. Și despre credința [de aici].* Pe pagina de gardă autorul este desemnat doar prin intermediul inițialelor I. D. M. G[entilhomme]. T[ourangeau]., inițiale care, în pofida speculațiilor avansate de-a lungul vremii³, păstrează și astăzi, netulburat, misterul identității celui ce a plăsmuit povestea despre uluitoarea împărăție Antangil (însemnînd – ne spune însuflețita relatare – „dar ceresc”⁴).

„Precuvîntarea” adresată „Preaînălților, preaputernicilor și preaînsemnaților seniori, dregători din Provinciile unite ale Țărilor de Jos” este urmată de o listă cuprinzînd 129 de toponime și hidronime din Antangil., precum și de o hartă extrem de originală și interesantă⁵. *Istorisirea despre măreața și vrednica de minunare împărăție Antangil* este alcătuită din cinci secțiuni (însușind 65 de capitole): Cartea I este o descriere generală a ținutului, cu prezentarea reliefului, a apelor, a florei și a faunei; Cartea a II-a abordează aspecte social-politice și înfățișează un mod ideal de guvernare (« l'excellente Police de cet Empire »); Cartea a III-a trece în revistă organizarea armatei; Cartea a IV-a se ocupă de sistemul de educație; Cartea a V-a se referă la religia locuitorilor.

Din Cartea a IV-a am transpus în limba română Capitolul VII, referitor la *curriculum*-ul stabilit pentru instruirea tinerilor din regatul ficțional Antangil.

¹ Unii specialiști (mai ales francezi) opinează că ediția princeps a cărții despre Antangil a apărut la Saumur, prin grija lui Thomas Portau, alții argumentează (în principal, pe baza frecvenței erorilor tipografice) că ar fi vorba, de fapt, despre orașul Leiden și librarul Jean le Maire (v. Nicolaas van Wijngaarden, *Les odyssées philosophiques en France entre 1616 et 1789* [Drukkerij Vijlbrief, Haarlem, 1932], Genève, Slatkine, 1982, pp. 19-20).

² În titlul original apare termenul *royaume*, dar în text este folosit alternativ, fără disocieri semantice, și termenul *empire*. În consecință, pentru a desemna statul monarhic Antangil am preferat să folosim în românește cuvîntul *împărăție* (în loc de *regat*), pentru că ni s-a părut mai adecvat și mai expresiv (grație rezonanței sale arhaice).

³ Joachim du Moulin și Jean de Moncy sînt numele cel mai des avansate în acest sens. De exemplu, pe Joachim du Moulin „pariază” Nicolaas van Wijngaarden (op. cit., pp. 20-23), în vreme ce Alexandru Ciorănescu înclină spre Jean de Moncy (v. A. Ciorănescu, « Le Royaume d'Antangil et son auteur », *Studi Francesi*, No. 19/1963, pp. 17-25).

⁴ « Antangil qui signifie grace celeste », *Histoire du grand et admirable royaume d'Antangil*, Saumur/Leiden?, 1616, p. 19.

⁵ Pentru o analiză (amplă, erudită, elegantă și convingătoare) a semiozei dezvoltate de această hartă, v. Olivier Leplatre, « Déplier l'utopie (*Histoire du grand et admirable Royaume d'Antangil*, 1616) », *Textimage*, No. 2 – *Cartes et Plans*, été 2008, http://www.revue-textimage.com/03_cartes_plans/leplatre1.htm.

Cartea IV. Cum sînt crescuți și învățați tinerii [din Antangil]**Capitolul VII: Științele și artele pe care le învață după vîrste¹**

Dacă, îndeobște, la felurite nații, tinerii au a deprinde mai întîi limbi străine, de care au trebuință întrucît cărțile savante nu sînt tălmăcite în limba poporului, în această împărăție nu este nevoie de asemenea strădanie, căci toate se învață în graiul de zi cu zi, așa încît toată știința indienilor, a vechilor brahmani, a egiptenilor, a arabilor, a chaldeenilor și a grecilor sprijină cu tărie învățătura oamenilor de aici. Astfel tinerii învață mult mai repede și mult mai lesne, fără a-și petrece floarea vîrstei străduindu-se să cunoască limbi care mai pe urmă nu le sînt de mare folos.

De la 6 la 12 ani se învață mai întîi citirea și scrierea fără cusur, cu tot felul de slove, apoi gramatică, poezie și istorie, muzică, elemente de geometrie și de cosmografie.

Tinerii ajunși la cea de-a doua vîrstă fac retorică, matematică, dialectică, fizică și metafizică, avînd drept călăuze retori dintre cei mai străluciți și mai aleși, dar se apleacă și asupra medicinei, în părțile ei de căpetenie. În ceasurile mai puțin însemnate, de după prînz sau de după cină, li se arată cum să deseneze și să picteze, li se vorbește despre arhitectură, fortificații și perspectivă, ei continuînd, în același timp, studierea muzicii și a celorlalte materii începute în vîrsta dintîi. În fiecare zi, după lecții, ei se întîlnesc și stau la sfat, pentru ca să întărească ce au învățat, pentru ca să li se ascuță și să li se mlădieze gîndirea, așa încît să nu se piardă cu firea, ci să urmărească atent și siguri pe ei toate răspunsurile potrivnice care li se dau și toate muștrările care li se aduc.

Vîrsta a treia continuă cu aceste sîrguințe, la care se adaugă, în primii doi ani, învățarea pravilelor și a rînduielilor din împărăție, deopotrivă cu deprinderea de a vorbi în fața unei mulțimi și de a lua parte de judecăți, pentru ca tinerii să ajungă pricepuți în judecarea pricinilor întemeindu-se pe pravile. Dacă unii au chemare pentru teologie, ei pot să urmeze acest drum și, după destoinicie, pot fi hirotonisiți, cum s-ar spune. Spre această împlinire sunt îndemnați de către maestrul din academie învățăceii dintre toți mai credincioși și mai vrednici, întrucît îndeletnicirea cea mai înaltă și mai minunată este slujirea lui Dumnezeu și a credinței. În ceilalți patru ani, tinerii își sporesc și mai mult priceperile și arată temeinicia celor învățate. În caz de război, ei ies din academie la 20 de ani și se duc pe cîmpul de luptă. Altfel, ei trebuie să rămîna aici pînă la împlinirea vîrstei², dar au voie să iasă în oraș ori să ia parte la activități publice – ceea ce le este oprit celorlalți [de vîrstă mai mică].

Traducere din limba franceză și prezentare de Mihaela Cernăuți-Gorodețchi

¹ Programul de studii desfășurat cu rigoare în cadrul *Academiei* din Antangil se împarte în trei vîrste (cicluri): 1) 6-12 ani; 2) 12-18 ani; 3) 18-24 de ani (v. *Histoire du grand et admirable royaume d'Antangil*, op. cit., p. 126).

² Adică pînă la încheierea ciclului ultim.

Margaret Cavendish, ducesă de Newcastle:*Lumea Sclipitoare*

Margaret Cavendish, ducesă de Newcastle (1623-1673), publică în 1666 *The Description of a New World, Called the Blazing-World / Descrierea unei lumi noi, pe nume Lumea Sclipitoare* (text retipărit doi ani mai târziu, împreună cu *Observations upon Experimental Philosophy / Observații de filosofie experimentală*). Unica (se pare) utopie scrisă de o femeie în secolul al XVII-lea, *Lumea Sclipitoare* se singularizează (ori măcar se remarcă) și prin alte trăsături:

1) are un pronunțat caracter românesc (este o narațiune „de senzație”, punând accentul pe aventură și pe explorarea unei lumi de o bogăție fabuloasă);

2) se autodefiniște ca operă de ficțiune, tendința generală în epocă fiind una contrară – înscrierea în convenția, oricât de transparentă, a relatării unor lucruri (pretins) adevărate;

3) date fiind numeroasele referințe la științele naturii (de altfel, pe tot parcursul vieții sale, autoarea a demonstrat un mare interes pentru filosofia naturii), precum și strădania de a fundamenta științific existența (ipotetică) a lumii posibile inventate în (și prin) text se pot constitui în argumente valabile pentru a considera că *Lumea Sclipitoare* se înscrie într-un gen literar numit de noi astăzi *science fiction*;

4) în fine (dar deloc în cele din urmă, mai ales pentru o anume direcție în critica literară și în studiile culturale), cartea ducesei de Newcastle este un reper important în literatura care, în registru ficțional, abordează explicit problematica raporturilor (complicate) dintre putere și *gender*.

Protagonista romanului este o tânără nobilă răpită de un neguțător și adusă la bordul unei corăbii care, într-o furtună iscată apoi justițiar de Providență, se îndreaptă fatal spre Polul Nord. În Oceanul Înghețat mor toți bărbații de pe corabie, în vreme ce eroina accede într-o altă lume, ce are un pol coincident cu Polul Nord pământesc. Populată de umanoizi cu pielea verde (ca iarba!), azurie, purpurie sau portocalie¹ și de sumedenie de creaturi jumătate oameni, jumătate animale, „lumea nouă” prezintă un înalt nivel de civilizație. Aici singurele corpuri cerești vizibile cu ochiul liber sînt cometele, „Blazing-Stars”, descrise vizitatoarei de ocazie drept „corpuri solide, compacte, luminoase, cum sînt și soarele și luna; au felurite forme, numai sferică nu; unele au coadă”. Abundența acestor stele paradoxale, care „ard” cu o sclipire rece, îndreptățește numele dat întregii lumi asupra căreia se arcuiește neobișnuitul (pentru un pămîntean) firmament: „Blazing-World”, *Lumea Sclipitoare*².

Înclinați să o creadă drept zeiță (deși ea le spune cu onestitate că e o simplă muritoare), locuitorii din *Lumea Sclipitoare* îi arată o mare prețuire tinerei „eșuate” în universul lor și împăratul o ia de soție, permițându-i totodată acces nelimitat la putere – politică și

¹ „Nu-mi pot da seama dacă aceste culori rezultau, pur și simplu, din dispersia luminii, fără angajarea particulelor minuscule, sau dacă erau realizate prin meșteșugita orînduire a atomilor sau prin mișcarea continuă a unor globule sau prin anume mișcări de compresie și decompresie”, spune, la începutul aventurii, ducesa-autoare și naratoare omniscientă, „intruzionîndu-se” în narațiunea la persoana a III-a.

² Mai degrabă decît *Lumea-Cometă*, cu atît mai mult cu cît totul aici scînteiază (de altfel, majoritatea clădirilor și a obiectelor sînt făcute din pietre prețioase), iar trăsătura dominantă a cometelor nu este, în viziunea localnicilor ori a eroinei, combustia lor rapidă, efemeritatea lor, ci intensitatea luminii emantate de ele.

cognitivă, deși femeile sînt (și) aici ținute în umbră, departe de orice îndeletnicire care implică exercițiu intelectual și spiritual. Noua împărăteasă obține orice informație dorește, face uz de prerogativele ei de monarh luminat și, nici mai mult, nici mai puțin, purcede să (re)scrie... Cabbala. Pentru a duce la bun sfîrșit o asemenea întreprindere anevoioasă, i se spune că trebuie să-și aleagă un scrib spiritual, care mai apoi să anime mîna unui om viu. Cum este avertizată că spiritele lui Aristotel, Pitagora, Platon sau Epicur s-ar prea putea să nu se coboare la statutul de scrib și că, pe de altă parte, spiritele lui Galilei, Gassendi, Descartes, Hobbes ori Thomas Morus n-ar accepta să slujească o femeie, împărăteasa o alege pe ducesa de Newcastle – mai precis, spiritul acesteia (pentru ca nu cumva împăratul să cadă la cine știe ce bănuială în privința legăturii platonice dintre împărăteasă și ducesă: „soții au dreptate să fie geloși pe partenerii platonici, de vreme ce aceștia sînt foarte primejdioși, nu numai prin apropiere și intimitate, dar mai ales prin subtilitate și spiritul insidios”).

Descrierea unei lumi noi, pe nume Lumea Sclipitoare

...

O dată, ducesa fu întrebată de către o cunoștință care sînt preocupările și distracțiile preferate ale împărătesei din Lumea Sclipitoare. Ducesa răspunse că aceasta își petrece majoritatea timpului cu ocupația ei de suflet, care-i aduce maximă încîntare: studierea cauzelor și efectelor observabile în natură. Dar că îi place și să converseze cu cei mai mari învățați din lume. De asemenea, ca să le facă o bucurie împăratului și nobililor lui, care sînt toți de viță regală, iese frecvent la plimbare, dar nu ziua, ci noaptea – dacă noapte se poate numi aceea, de vreme ce nopțile sînt la fel de luminoase ca și zilele, datorită puzderiei de stele sclipitoare care strălucesc puternic, numai că lumina lor este mai albă decît cea a soarelui; și, în vreme ce lumina soarelui dogorește, a lor este rece – nu chiar atît de rece precum tremurătoarea noastră lumină stelară, după cum nici soarele de-acolo nu e la fel de fierbinte ca al nostru, ci mai potolit. În partea aceea unde trăiește împărăteasa din Lumea Sclipitoare e vreme mereu senină, fără vijelii, furtuni sau ceață; acolo nu e decît rouă, care e prielnică pămîntului. Aerul este plăcut și temperaturile blînde, iar lumina fiind la fel de intensă și în prezența, și în absența soarelui, intervalul pe care noi îl numim noapte este mult mai agreabil decît ziua.

Împărăteasa se plimbă cînd pe apă, în ambarcațiuni largi, cînd pe uscat, în caretă ori călare. Splendidele ei trăsuri regale sînt făcute din cîte un smarald întreg, cu patru stîlpi de diamant translucid, pe care se sprijină acoperișul din diamant albastru la culoare, avînd cîte un rubin în fiecare colț. Locul rezervat împărătesei este învelit în țesătură de aur umplută cu pulbere de ambră. Trăsura este pusă în mișcare de doisprezece inorogi împodobiiți cu șiraguri de perle. Iar ambarcațiunile ei sînt cu totul și cu totul de aur. Slujitorii ei (de gărzi nu are nevoie, căci nu se confruntă cu dușmăanii sau revolte) sînt uriași, dar rareori le însoțesc pe maiestatele lor în plimbare, de vreme ce, prin înălțimea și mărimea lor ieșite din comun, le împiedică să contemple în voie priveliștile.

Pe apă, împărăteasa se delectează cu muzica oamenilor-pești și a oamenilor-păsări. Pe uscat, se distrează cu felurite întreceri: călare sau de alergări. Îi plac nespuse concursurile hipice în care ea se măsoară cu împăratul și cu nobilii. Oamenii-vulpi concurează cu oamenii-maimuțe; alteori pe aceștia satirii îi provoacă la întrecere. Oamenii-păianjeni se înconțează cu oamenii-păduchi. Sînt și cîteva competiții de zbor, între diferite specii de oameni-păsări și diferite specii de oameni-insecte, și concursuri de înot, între diferite specii de oameni-pești.

Împăratului, împărăteșei și nobililor le mai fac mare plăcere agapele. În Lumea Sclipitoare se află nenumărate soiuri de fructe delicioase de care în lumea noastră nu s-a pomenit vreodată, fructe de-a dreptul ispititoare. După ospăț se dansează. Dacă sînt pe apă, dansează pe apă, căci se adună mulțime de oameni-pești laolaltă, pe spatulele cărora se poate dansa fără grijă, fără teamă de înec. Muzica vocală și instrumentală variază după locul în care are loc agapa. Pe apă sînt potrivite instrumente cum ar fi scoicile pline de apă și manevrate cu dibăcie, așa încît să iște o melodie dulce, încîntătoare. Dansurile desfășurate pe apă seamănă în mare măsură cu ceea ce noi numim dansuri acvatice, numai că ei nu ridică picioarele atît de sus. Pe pajiști sau pe cîmp folosesc instrumente de suflat, dar mai minunate decît ale noastre. Iar cînd dansează în pădure scot la iveală altfel de instrumente de suflat, asemănătoare cu cornul. Cînd petrecerile au loc înăuntru, și nu în aer liber, se cîntă la vioară, violă, lăută, teorbă, țiteră, chitară, harpă și altele asemenea, dar mult mai iscusit alcătuite decît cele din lumea noastră. Acolo, locurile de petrecere sînt neașteptate pentru noi, muzica este diferită de cea de pe la noi, după cum diferit este și modul lor de a dansa.

Cu astfel de distracții își petrec timpul împăratul, împărăteasa și nobilimea din Lumea Sclipitoare.

Cuvînt final către cititor

Această descriere poetică te poate face să-ți dai seama că aspir să fiu nu doar împărăteasă, ci creatoare a unei întregi lumi; de asemenea, că amîndouă lumile pe care le-am înființat, Lumea Sclipitoare și cealaltă Lume filosofică, amintită în prima parte a descrierii de față, sînt alcătuite din partea cea mai pură, adică rațională, a minții mele, creație de mai mare efect și mai iute înfăptuită decît cuceririle a doi mari monarhi ai lumii, Alexandru și Cezar. Și nici n-am provocat atîtea tulburări și n-am pricinuit atîtea destrămări de persoane – altfel spus, n-am pricinuit atîtea morți – ca ei. Eu am dus doar la nimicirea cîtorva oameni, care au murit de frig năprasnic, și asta s-a întîmplat pe sfînta Dreptate, ca pedeapsă pentru a fi răpit mișelește o nobilă atît de tînără și de frumoasă.

Plăsmuind aceste lumi am avut parte de mai multă bucurie și slavă decît Alexandru și Cezar în cuceririle lor pămîntești. Lumea Sclipitoare mi-am plămădit-o ca lume pașnică, în care nu e decît o singură credință, un singur grai și o guvernare unitară. Dar, la fel de bine, aș putea născoci o altă lume, plină de adversități, conflicte și războaie, cu totul diferită de lumea păcii și a liniștii pe care am conceput-o. Iar figurile aduse la viață de gîndirea mea într-o lume a

ideilor pot lupta la fel de curajos ca Hector și Ahile, pot fi la fel de înțelepte ca Nestor, la fel de iscusite la vorbă ca Ulise, la fel de frumoase ca Elena. Dar prețuiesc mai mult pacea decât războiul, spiritul liber decât cariera politică, cinstea decât frumusețea. În loc de Alexandru, Cezar, Hector, Ahile, Nestor, Ulise, Elena și ceilalți, aleg să fiu onorabila Margaret Newcastle, pe care n-aș da-o pentru nimic din lumea asta pămîntească. Dacă unora le place lumea imaginată de mine și sînt gata să-mi fie supuși, pot să se și închipuie ca atare – și chiar îmi sunt supuși, în mintea, în imaginația lor. Iar dacă nu îndură să fie supuși, atunci să-și creeze propriile lumi, în care să domnească după bunul lor plac. Numai să aibă grijă să nu ajungă uzurpatori, să nu mă jefuiască pe mine de lumea mea. Căci în Lumea filosofică eu sînt împărăteasă, iar Lumea Sclipitoare are deja o împărăteasă care o guvernează cu înțelepciune și dreptate. N-aș fi nicicînd în stare să mă comport în chip nevrednic, nedrept, neloial cu scumpa mea prietenă platonicească, n-aș putea să-i zdruncin cîrmuirea, cu atît mai puțin să-i răpesc tronul, de dragul nimănui. Mai degrabă aș crea o altă lume pentru un alt prieten.

Traducere din limba engleză și prezentare de Mihaela Cernăuți-Gorodețchi

Tamási Áron și lumea fantastică a satului secuiesc

Tamási Áron s-a născut la 19 septembrie 1897 în Lupeni (Farkaslaka), un sat din Scaunul Odorheiului. A luptat în primul război mondial, reușind să cucerească fără vărsare de sânge o medalie în bătălia de la Piave. Lăsat la vatră, își continuă studiile la Academia de Comerț din Cluj, dar, după terminarea lor, preferă să emigreze în America, unde va rămâne vreme de trei ani. În acest răstimp și-a publicat la Cluj primul volum de povestiri, *Lélekindulás (Năvala sufletelor, 1925)*.

În perioada interbelică a publicat constant câte două-trei volume pe an: nuvele, impresii de călătorie, piese de teatru etc. S-a stins din viață pe 26 mai 1966 și se odihnește în pământul cimitirului din satul natal. A fost membru corespondent al Academiei Maghiare (din 1943) și laureat al Premiului Kossuth (1955). Dintre romanele sale amintim doar: *Czimeresek (Purtătorii de blazon, 1931)*; trilogia *Abel*, formată din volumele *Abel a rengetegben (Abel în codru, 1932)*; *Ábel az országbán (Abel în țară, 1933)*; *Ábel Amerikában (Abel în America, 1934)*; autobiografia *Bagoly és bölcső (Leagăn și bufniță, 1955)*.

Jégtörő Mátyás (Matei Sfarmă-gheața, 1935) și *Ragyog egy csillag (Strălucește o stea, 1938)* sunt două romane ce formează un alt ciclu epic, o trilogie neterminată. În cadrul lor, firul realist al narațiunii, bazat pe descrierea vieții de zi cu zi a unei tinere familii dintr-un sat secuiesc, este împletit cu o seamă de elemente fantastice desprinse din credințele populare. Întâmplările sunt povestite la persoana întâi de un suflet care, după mai multe avataruri, se întrupează în primul lor născut. Farmecul și poezia limbii, umorul, construcțiile metaforice folosite de secui în vorbirea curentă, dar greu de transpus în alte limbi, au întârziat mult traducerea acestor romane. Încercarea de față este prima tălmăcire în limba română din opera lui Tamási Áron și este menită, înainte de toate, să dezvăluie cititorului român un prozator care știe să prezinte cu măiestrie un univers fermecat și fermecător.

Chiverniseala

fragmente din romanul *Matei Sfarmă-gheața*

Când s-a făcut iarăși lumină, m-am trezit din nou liber, lăsând în urma mea borta cea jalnică și veșnic întunecată, ce deschide calea către neconsolata lume a tenebrelor. Însă moartea m-a înverșunat atât de tare, încât am lovit ca o pală de fulger albinuța trimisă de bunul și grijuliul Dumnezeu. Sărmana și nevinovata făptură se izbi pe dată de perete, iar membrana primei aripi din dreapta se crăpă.

Amețită cum eram, am început să mă prăbușesc, dar mi-am regăsit cumva echilibrul și am ușchit-o prin golul ferestrei.

Deși încă îmi scânteiau ochii, am deslușit mobilele îngrămădite în fața casei. Tot acolo se însoreau cele șase perini, înșiruite câte două pe butuc, întocmai în chipul cum șezuseră pe pat. Văzându-le, mi-am adus aminte de felul în care sosisem în această casă și am procedat la fel și de această dată.

Va să zică am aterizat pe cocoșa pernei din mijloc.

Primul meu simțământ a fost unul de bucurie, pentru că, deși pierisem ucisă la rândul meu într-o Vinere Mare, iată că trăiam. Apoi durerea îmi sfâșie deopotrivă trupul și conștiința. În ceea ce privea suferința trupească, ea se datora fără doar și poate faptului că în răstimpul mării treceri mă izbisem de perete. Sufletul îmi plângea

după bietul Ștregar, care se dovedise a fi un soț cumsecade, credincios, așezat la casa lui, nu ca alți păianjeni, veșnic gata să hoinărească.

Așa, cu necazurile mele, mi-am zis că timpul le va vindeca pe toate, deoarece nu pățisem nimic care să mă lase oloagă. În ceea ce privește jalea și văduvia mea, pricinuite de uciderea Ștregarului, am hotărât să fac toate cele ce se cuvin după datină întru pomenirea sa. Am decis imediat ca, oriunde s-ar afla, să găsec trupul neînsuflețit al Ștregarului și, dacă împrejurările și puterile îmi vor permite, să-l înmormântează.

Totuși, întâi am stat să-mi fac un examen complet, să văd dacă toate părțile corpului se află într-o stare bună și funcționează corespunzător. Cele două perechi de aripi n-aveau nimic, în afară de știrbitura de pe față-dreapta, dar asta nu mă incomoda, doar strecura o notă falsă în partitura zumzetului meu. De asemenea, picioarele îmi erau sănătoase, evident, cât timp cu primele puteam să mă țin zdravăn de învelișul pernei, iar cele din spate erau înzestrate cu câte două perii și două coșulețe absolut noi. Și maxilarele își meritau partea lor de laudă, întrucât cu ajutorul celor de sus am ronțait pe dată o fărâmiță de piele găsită pe suprafața pernei, iar cel de jos era plin de peri țepoși, iar capătul i se îngroșa într-un căuș, precum trebuia să fie. Cu noii ochi vedeam la fel de bine ca în răstimpul cât fusesem păianjen, însă cu greu aș găsi suficiente cuvinte de laudă la adresa antenelor mele, cu ajutorul cărora, de exemplu, simțeam din interiorul camerei, prin fereastra deschisă, mirosul nanei Șari. Glandele producătoare de ceară mi le simțeam la fel de umflate ca și săculeții de aer. Și-n cele din urmă, să vezi minunăția aceea de ac! La comandă, țâșnea dintr-o dată, împungând aerul cu cele două cângi ale sale, astfel că descuraja orice atac din spate al vreunui dușman, dar nici mie nu mi-ar fi priit să-l folosesc.

– Ei, bine! mi-am zis, apoi am privit împrejur și mi-am întipărit trainic în minte cele zărite. Apoi, zuummm! am zburat în cameră răcnind: „Las' că acum îți arăt eu ție, nană Șari!” N-am aflat-o acolo pe femeie, deoarece dereticătoarele își mutaseră statul major în cealaltă încăpere. Am urmat-o într-acolo și am început să mă rotesc deasupra căpățânii sale. Cu toate acestea, nu-mi dete nici un fel de importanță. No! așteaptă numai, mi-am șoptit în barbă, că mă descoperi tu îndată! Zis și făcut, am coborât mai jos și am început să descriu cercuri la nivelul gâtului ei: mai întâi în rotoace largi, apoi tot mai mici și mai mici, ca un laț ce se strânge. Nu m-am ostenit degeaba, deoarece nana Șari se opri de îndată din lucru și mă căută din priviri. Când mă descoperi, porni să se învârtă ca roata norocului, deoarece să străduia să nu-mi piardă urma nici o clipită. Probabil că întâi o fi crezut că mă joc doar cu ea, cuprins de ștregara voioșie a primăverii, dar când am început să bâzâi tot mai puternic și tot mai aproape, atunci o tuli dintr-o dată pe ușă, cu mătura cea ucigașă cu tot.

– Ce-ați pățit, de ați sărit așa? o întrebă Marta cea mică afară, unde văruia peretele casei.

– M-a atacat o albină turbată, răspunse bătrâna.

– Și vă temeți de-așa ființă mărunță?

– Cum să nu mă tem, câtă vreme odată m-a mușcat una și mi s-a umflat fața atât de tare, încât nu mi-am văzut ochii.

Nici că-mi trebuia altceva. În momentul în care, din depărtarea pe care o socotisem ca fiind potrivită să ne despartă, am auzit vestea cea bună, am zburat iarăși

într-acolo și am reînceput să fac ture în jurul căpățânii sale, dar mult mai îndârjit și mai sălbatic.

– Vai, iar e aici! strigă baba, drept care aruncă mătura și porni în galop către poartă. Când s-o deschidă, nimeri drept în brațele lui Moji-baci. Bătrânul primi lovitura din plin, dar imediat o cuprinse cu amândouă mâinile pe femeie.

– Din ce pușcă ai țâșnit, cuscră? o întrebă bătrânul și căută împrejur, de parcă ar fi vrut să vadă cui trebuie să încredințeze prizoniera.

– O albină și-a pus în cap să mă omoare!

– Și era mai mare decât mine?

– Ca primejdie, da!

La auzul zarvei neobișnuite, apărui și Matei din atelierul unde lucrase până atunci. Când a auzit care-i dandanaua, o dete și el pe glumă:

– Probabil că albinuța a socotit că mama este o floare, zise tânărul.

– Cred și eu, adăugă Moji-baci, și-a vrut să soarbă mierea dintr-însa.

Eu mă retrăsesem pe pragul de sus al ușii de la intrare și am ascultat înviorată toată discuția. Apoi mi-a trecut prin minte că acum, când camera a rămas fără de stăpână, aș putea să încep căutarea rămășițelor pământești ale sărmanului meu Ștregar, așa că m-am repezit înăuntru. Colțul unde îmi întinsesem plasa era pustiu acum. Am cercetat și podeaua, de asemenea în zadar, deoarece n-am găsit nici o urmă. În schimb, afară, în cealaltă încăpere, a apărut o licărire de speranță, întrucât am zărit o adunătură de gunoi. Am aterizat pe ea și am început s-o examinez cu atenție. Aveam timp berechet, deoarece oamenii se opriseră în fața casei să stea de vorbă, dar degeaba am răscolit prin toate mizeriile, truda mea n-a fost încununată de nici un rezultat. M-am întors dezamăgită pe pragul de sus și n-am putut să mă gândesc la nimic altceva. Doamne Dumnezeule! oare unde-o fi trupul sărmanului meu Ștregar? În vremea cât m-am frământat, m-am uitat și-ncolo, și-ncoace, și la un moment dat mi s-a agățat privirea de mătura care zăcea și-acum în locul unde o azvârlise nana Șari când o speriasem.

În liniște, fără să se audă măcar un zumzăit, am zburat într-acolo și m-am coborât pe coada măturii. Din acest punct am pornit încet către desișul nuielelor. Când am trecut de gătuirea de sârmă cea strașnic petrecută peste capetele lor, dintr-odată m-am oprit cutremurată, deoarece mi s-a părut că zăresc rămășițele pânzei mele lipite de vârfurile smicelelor. Și într-adevăr, n-am greșit, pentru că acolo am aflat ruinele cuibușorului meu!

– O, Doamne! am zărit de îndată un cadavru, apoi imediat altul, alături de primul.

Am recunoscut cu ușurință care este cel al Ștregarului și care a fost al meu. Dar n-am apucat să le bocesc prea mult, căci nana Șari și-ar fi putut înșfăca oricând mătura. Prin urmare, am purces neîntârziat să descâlcesc firele ce acopereau trupul neînsuflețit al Ștregarului și, unde n-am putut să le separ, le-am rupt cu nepăsare. Când am desfăcut și ultima legătură, l-am îmbrățișat cu grijă, l-am strâns cu putere în brațe și mi-am umflat săculeții de aer cât de bine s-a putut.

L-am purtat repede până în capătul grădinii, unde l-am depus în vârful unui mușuroi de cârțiță. După aceea am cărat și cadavrul meu și l-am culcat alături de al lui. Se odihneau îngrămădite unul într-altul, împăcate de speranța ce urmează după o imensă dezamăgire. Mi-am desfășurat aripile deasupra lor și am început să bâzâi

foarte rar, abia auzit, pe tonul potrivit unei despărțiri demne. Apoi am scurmat o gropiță în mușuroi, unde i-am înmormântat pe amândoi.

Gândul că mi-am îngropat propria persoană m-a cutremurat un pic.

– Degeaba, așa e viața..., mi-am zis și am zburat înapoi pe pragul ușii.

Nana Șari apucase între timp să ia mătura în mână.

– Las' c-ai să vezi tu, babă afurisită, că sperietura cea mare am lăsat-o la urmă! am amenințat-o. Veî învăța tu și vei lăsa și altora învățătură cum trebuie să te porți cu dobitoacele, care sunt tot atât de însuflețite și de silitoare ca și tine!

– No, Marta, hai, grăbește-te, că trebuie să isprăvim până la vecernie! zise bătrâna și se întoarse către ușă.

– Matei, n-ai cumva o pușcă?

– La ce ți-ar trebui?

– Păi, să stau de strajă la ușă și să-ți apăr mama de albine.

Râseră, căci le plăcu gluma, apoi se apucară iarăși de lucru.

[...]

Vreme de două zile am hălăduit peste câmpuri și prin grădini, ca să mă familiarizez cu ținutul. A treia zi s-a nimerit chiar să fie luni și mi s-a părut a fi o ocazie potrivită ca să încep treaba. Timpul îmi era, de asemenea, favorabil, deoarece cerul surâdea senin, iar soarele își săltase burdihanul cel roșu pe cer. Florile sensoreau voluptoase și toată suflarea pornise să se înfrupte pofțicioasă din ele, dar mai cu seamă albinuțele.

Mi-am făcut planul de bătaie, apoi am plecat să-l împlinesc.

Mi-am zis ca întâi să mă îndestulez cu nectar, pentru că abia atunci pot munci cu deplină sârguință, căci așa mintea nu va începe să rătăcească aiurea, ci mă voi putea concentra asupra țelului. Drept care mi-am ales un măr înflorit, care mai că plesnea sub asediul micuțelor zburătoare și mi-am stabilit cartierul general pe el. Nu am așteptat prea mult până să treacă o surată pe lângă mine.

– Stai să-ți spun ceva, i-am spus.

Nici nu s-a uitat către mine, lăsându-mă cu ochii-n soare. Apoi iar a venit alta, m-am adresat și ei:

– Dragă prietenă.

Nici aceasta nu m-a socotit demnă de vreun răspuns.

Ei, bine! mi-am spus, dacă voi sunteți atât de harnice, încât n-aveți timp nici să stați la o vorbă cu prietenii, atunci se-ntoarce placa. Și-am schimbat-o degrabă, deoarece am tras o fugă să mă burdușesc cu nectar și să-mi umplu cu vârf coșulețele pentru polen, apoi mi-am făcut plinul și cu apă, și cu rășină. Apoi m-am întors așa, încărcată cu mană cerească, la mărul cel înflorit și m-am lăsat pe o crenguță, în locul unde se-ndeseră florile în ciorchini. Deoarece eram și puternică, iar de dimineață mă îndestulasem, povara nu mi-a pricinuit nici un fel de necaz, dar m-am prefăcut dinadins că sunt peste măsură de ostenită și gata să mă prăbușesc de harnică ce-am fost. Gândul împlinit s-a potrivit de minune, deoarece dintr-odată vâjâi către mine o surioară, îmi dădu ocol, apoi coborî precaută lângă mine. N-am zis nimic, ci am stat să văd ce se va întâmplă. Iată, surata se trase mai aproape, și mai aproape, ca apoi, când a ajuns până la cea, să-și rezezească limba cea păroasă direct în coșulețul meu.

– E voie să furi, tâlhăroaico? m-am răstit la ea, drept care albinuța sări speriată cât colo și încercă să se disculpe:

– Am vrut doar să te ajut.

În aceeași clipă, apăru încă o albină, apoi, imediat după ea, încă două. Acestea nu s-au furișat defel, ci au dat iama direct la coșulețul meu.

– Atunci ajută-mă! am strigat la rândul meu.

O fi socotit că, dacă face bine, bine găsește, întrucât a sărit curajoasă și m-a sprijinit din răsupteri. Dar nici eu n-am rămas nerecunoscătoare, ci i-am întins coșulețul, să purceadă la încărcat. S-a și apucat plină de râvnă, dar degeaba, deoarece ne-au atacat din nou alte trei surate. Le-am biruit cumva și pe acestea, dar imediat după aceea i-am propus:

– Hai să plecăm de-aici într-un loc mai potrivit!

Mă urmă fericită până în vârful unei prăjini pentru ulii.

– Să nu cumva să crezi că am doar polen, i-am spus degrabă, mi-am făcut plinul cu nectar, iar pe lângă asta am adunat și mâzgă, și apă.

Prietena mea începu să danseze bucuroasă.

– Și eu aș putea să joc în ambele feluri, am continuat, atât dansul nectarului, cât și cel al pântecelui.

Vestea o umplu de și mai multă bucurie, deoarece amândouă dansurile împreună arătau că am descoperit o sursă doldora de flori și miere.

– Nu-ți vei găsi o prietenă mai credincioasă decât mine, mărturisii.

Iată, mi-am zis, acum e momentul să-mi aranjez ploile. Am început, deci, cu o minciună nevinovată, cum că familia mea a fost nimicită de ditamai urgia și doar eu am supraviețuit. Așa am devenit cu desăvârșire orfană și îmi doresc mai mult decât orice să fiu primită în sânul unei familii onorabile.

– Dacă îmi ești cu adevărat prietenă, i-am spus verde în față, atunci ai putea să mă rezolvi cumva.

– Înțeleg cum stau lucrurile, îmi răspunse.

Drept care mi-am împărțit toate comorile cu ea și am pornit la drum. Ne-am dus cale destul de lungă, afară din sat, într-o stupină imensă.

Când am văzut coșnițele aliniată, nici că mi-a păsat de oboseală, deoarece cu cât erau mai multe f amilii cu atât creșteau șansele mele de izbândă. M-am ținut de prietena mea și am zburat către porțița celui de-al treilea coș din dreapta. Ne înțeleseserăm să nu scot nici o vorbă, așa am și făcut. Nici n-a fost cazul, deoarece surata nu numai că m-a prezentat străjilor, dar m-a condus și în fața crăiesei, căreia i s-a adresat astfel:

– Această rudă a noastră, săracă, dar puternică și muncitoare, ar dori să-ți fie supusă, Împărăteasa mea! Câtă vreme a fost orfană, a cercetat tot ținutul și are motive întemeiate să joace amândouă dansurile de bucurie. Deci ar fi spre folosul nostru s-o primiți în familie.

Matca a trebăluit tot timpul cu mare spor, dar totuși se vede că a urmărit tot ce i s-a spus, deoarece la sfârșit decise:

– Să se simtă acasă aici la noi și să lucreze cu sârguință.

Am depozitat mierea în faguri, polenul, mâzga și apa la locul convenit, apoi am dat o raită prin stup, ca să mă familiarizez și eu cu el, iar de acolo, drept la izvorul de

nectar, pentru că eu chiar descoperisem, nu unul, ci trei asemenea locuri.

– De ce era împărăteasa atât de preocupată? mi-am întrebat prietena în vreme ce zburam într-acolo.

– E tare agitată, pentru că micile crăiese deja încearcă să-și părăsească leagănele.

– Și când vor ieși?

– Cel mai târziu, poimâine.

Am realizat pe loc că nici că puteam avea un noroc mai mare și abia am așteptat asfințitul ca să mă văd acasă în coșniță și să mă conving cu ochii mei de cum stau lucrurile. Totuși n-am reușit să fac mare lucru, deoarece seara eram deja cu toatele foarte obosite și fiecare s-a strecurat în fagurele său să se odihnească. Numai trântorii au rămas să străjuiască, cu mutrele lor furioase de soldați bondoci, deasupra celulelor care le adăposteau pe crăiesele cele mici. În schimb, dimineața ne-am trezit în mijlocul unei zarve și agitații fără de precedent, deoarece trântorii începuseră să se organizeze în partide și unitatea stupului se destrămase în întregime. Urmau să se dezghioace trei împărățițe și fiecare dintre ele era deja așteptată de câte doi-trei trântori miniștri, chiar și așa, pe nevăzute. Ei, dar nici crăiasa cea bătrână nu ajunsese întrutotul vădană, deoarece trei bărbătuși viteji rămăseseră nesmintiți alături de ea.

Către ea trăgea și cea mai mare parte a lucrătoarelor.

Mie mi-a fost ușor să aleg, deoarece m-am alăturat majorității fără să stau pe gânduri. Se hotărâse deja ca în clipa când careva dintre copilele crăiese va reuși să se elibereze din leagăn, atunci matca cea bătrână va părăsi palatul împreună cu întregul ei alai. Iar eu nici că îmi doream altceva decât această roire, ca să le dau îndrumările potrivite către noul sălaș. Mi-a trecut prin minte că ar trebui să momim cât mai mulți trântori, deoarece ar prinde bine la întemeierea unei noi familii. Așa că, pe parcursul zilei, am reușit ca vorbe mieroase să câștig încă doi bărbătuși pentru partida noastră.

Așa că totul fusese aranjat astfel, că mai bine nu se putea, iar a doua zi, în vreme de amiază, se petrecu și evenimentul mult așteptat, adică una dintre tinerele măci se eliberă plină de glorie, în vreme ce crăiasa cea bătrână dădu ordinul:

– După mine, credincioșii mei!

Dar asta era doar un fel de-a spune, deoarece își lăsă soții trântori, pe toți cei cinci, s-o ia înainte. Eu m-am vârât printre ei și puteți să vă imaginați că n-am stat degeaba, deoarece după o jumătate de ceas zumzăiam deja în stupul pregătit cu nădejde și credință de Matei.

În ziua următoare m-am întors la vechiul nostru sălaș și am atras în stupina noastră și gruparea care a roit cu cea de-a doua împărățiță.

Matei și Marta s-au bucurat foarte tare, iar eu am avut grijă să nu le scadă mulțumirea, deoarece, ori de câte ori obștea tindea să se împutineze, eu conduceam într-acolo câte o familie fără de adăpost. M-a ajutat și Dumnezeu, dar am avut și noroc cu carul, așa că după trei săptămâni se adunaseră douăsprezece coșnițe în micuța noastră grădină și poate că s-ar mai fi adunat încă pe atât în răstimpul verii, dacă n-ar fi dat peste mine nenorocirea care m-a aflat.

Traducere din limba maghiară și prezentare de Györfi-Deák György

Jacqueline Harpman: *Prăjiturelele*

Jacqueline Harpman s-a născut la Bruxelles la 5 iulie 1929. A petrecut o parte din adolescență la Casablanca, în Maroc, unde părinții ei s-au refugiat la începutul celui de al doilea război mondial. A fost o elevă eminentă la colegiul Mers-Sultan, unde a avut-o ca profesoară pe Jacqueline Barthes, căreia îi datorează dragostea pentru limba franceză și entuziasmul pentru literatură, mai ales clasică, îndeosebi pentru Racine, din care recita roluri întregi. O va invoca frecvent și insistent pe profesoară, căreia însă îi va pierde urma. În 1937 s-a convertit la iudaismul tatălui său, în urma unui jurământ pe care l-a făcut pentru a-l salva de boală. La vârsta de 11 ani se hotărăște să devină scriitoare, iar la 14, citindu-l pe Freud, care o impresionează profund – să practice psihanaliza. Biblioteca părinților avea rafturi destul de late pentru a conține două rânduri de cărți. Printre cele din spate, „interzise“, figurau autori ca Zola, Maurice Dekobra, D. H. Lawrence, Paul și Victor Marguerite. Păstrează o amintire amuzantă despre lecturile din Stendhal care o pasionează în asemenea măsură, încât citește pe bicicletă primele pagini ale romanului *Mănăstirea din Parma* împrumutat de la biblioteca școlii și fixat pe ghidon. Circulația rutieră era din fericire destul de redusă la Casablanca în timpul războiului.

La întoarcerea în Belgia, termină liceul, secția umanistă, apoi se înscrie la Facultatea de medicină a Universității Libere din Bruxelles, dar își întrerupe studiile pentru a se interna la sanatoriul din Eupen în 1950 și 1951, unde scrie primul său roman, *Les jeux dangereux* (*Jocurile periculoase*, inedit). Însănătoșită, își termină studiile, își exercită meseria ca psihoterapeută și devine membră a Societății belgiene de psihanaliză. Publică: *L'amour et l'acacia* (*Dragostea și salcîmul*, 1958), *Brève Arcadie* (*Scurtă Arcadie*, 1959; premiul Victor Rossel, echivalentul belgian al premiului francez Goncourt, îi este acordat pentru această „nouă *Principesă de Clèves*“, cum explică juriul), *L'apparition des esprits* (*Apariția spiritelor*, 1960), *Les bons sauvages* (*Sălbaticii cei buni*, 1966; la sfârșitul cărții, eroina pleacă în America de Sud). La originea fiecărei cărți este, inconștient, o istorisire citită și repovestită. Mai târziu punctul de plecare al noii creații va fi în mod sistematic livresc.

Urmează o pauză de douăzeci de ani, în timpul căreia studiază psihologia și psihanaliza, publică articole în revistele de specialitate, acumulează o experiență umană care îi va inspira cărțile viitoare, se căsătorește cu arhitectul și poetul Pierre Puttemans, care a făcut parte din grupul literar belgian Phantomas, au două fiice și nepoți.

Revine la literatură cu romanele *La Mémoire trouble* (*Memoria tulbure*, 1987, în care eroina revine din America de Sud), *La Fille démantelée* (*Fiica nimicită*, 1990, premiul Point de Mire), *La Plage d'Ostende* (*Plaja din Ostende*, 1991), *Le Bonheur dans le crime* (*Fericirea în crimă*, 1993), *Moi qui n'ai jamais connu les hommes* (*Eu care n-am cunoscut niciodată bărbații*, 1995), *Orlanda* (1996, premiul *Medicis ex aequo*), *Orage rompu* (*Furtună întreruptă*, 1998), *Dieu et moi* (*Dumnezeu și cu mine*, 1999), și cu volumul de nuvele *La Lucarne* (*Lucarna*, 1992, tradusă în limba română de Petruța Spânu și publicată la Editura Fides din Iași, 2006). Din anul 2000 publică în fiecare an una sau două cărți: *Récit de la dernière année* (*Povestiri din anul cel din urmă*, 2000), *Le véritable amour* (*Iubirea adevărată*, 2000), *La vieille dame et moi* (*Bătrîna doamnă și cu mine*, 2001), *En quarantaine* (*În carantină*, 2001), *La dormition des amants* (*Adormirea îndrăgostiților*, 2002, premiul trienal pentru roman al Comunității franceze din Belgia, 2003), *Le temps est un rêve* (*Timpu-i un vis*, 2002),

Le placard à balais (Dulapul cu măhuri, 2003), Jusqu'au dernier jour de mes jours (Pînă-n cea din urmă zi a mea, 2004), Le passage des éphémères (Trecerea efemerelor, 2004), La forêt d'Ardenne (Pădurea din Ardeni, 2004), Souvenirs d'Ostende (Amintiri din Ostende, 2004 (Marele Premiu de literatură Magdeleine Cluzel al Oamenilor de Litere din Franța pentru întreaga operă, 2006), Ève et autres nouvelles (Eva și alte nuvele, 2005), En toute impunité (În deplină impunitate, 2005), Du côté d'Ostende (În partea dinspre Ostende, 2006), Mes Œdipe (Oedipii mei, 2006), Ce que Dominique n'a pas su (Ce n-a știut Dominique, 2007).

Redactează, de asemenea, cronici teatrale, scenarii și comentarii de filme, libretul *Astronauții*, pentru oratoriul compus de David van de Woestijne. Participă la emisiuni radiofonice despre cinema și, cu conferințe, la Catedra de poetică a Universității Catolice din Louvain-la-Neuve.

În ciuda pauzei de douăzeci de ani, opera Jacquelinei Harpman este compactă prin unitatea stilului clasic elegant, „stendhalian“, a genurilor (ficțiunea autobiografică centrată asupra unui personaj feminin) și persistența temelor (demitizarea marilor legende, căutarea identității, mai ales feminine, în ecuație cu dublul masculin).

În universurile românești destul de variate, neverosimilul este introdus de la primele pagini ale unei narațiuni tratate apoi în manieră realistă. Scriitoarea conduce intrigile psihologice cu abilitatea măștrilor suspansului, fie că este vorba despre strategia amoroasă a eroinei din *Plaja din Ostende*, despre intimitatea secretă a locuinței misterioase din *Fericirea în crimă*, despre lumea stranie din *Eu care n-am cunoscut niciodată bărbații*, plasată în afara spațiului și a timpului, sau despre tribulațiile fantasmatică din *Orlanda*. Nuvelele din volumul *Lucarna* prezintă într-un mod inedit câteva figuri feminine celebre, precum Antigona, Ioana d'Arc sau Fecioara Maria.

Apolline Elter reunește în volumul *Les madeleines de nos auteurs* (Bruxelles, Editions Racine, 2008) douăzeci și șapte de scriitori belgieni, întrebându-i despre evenimentul declanșator al creației lor (madlena în sens proustian, dar și în sens propriu, de rețetă gurmandă), însoțindu-i de biografii și de extrase din operele lor. Textul Jacquelinei Harpman face parte din această culegere.

Prăjiturilele

Eram o fetiță fără poftă de mâncare. Nu spun anorexică, căci cred că n-ar fi corect din punct de vedere clinic, pur și simplu hrana nu mă interesa, cu excepția formelor prăjiturilelor și am o amintire radioasă despre logodna ratată a surorii mele.

Era la Casablanca, iar sora mea nu se întorsese încă la Bruxelles. Nu voi face relatarea detaliată a motivelor care au făcut-o să accepte cererea în căsătorie a patronului său, căci această relatare îi aparține, dar știu că atunci când, în acea după-amiază, m-am întors de la școală, familia era în fierbere: soneria răsuna din două în două minute și apărea un comisionar, încărcat cu flacoane de parfum, cu poșete superbe, cu fulare de mătase și cu nu mai știu ce alte cadouri pe care un logodnic le poate face iubitei sale. Toate acestea îmi păreau evident foarte plăcute, dar nu mă priveau. Apoi a venit cofetarul.

A! Cofetarul!

Eram în 1942. Raționalizarea făcea ravagii. Am povestit în altă parte că părinții mei luaseră în Maroc banii de care dispuneau și că era care pe care, care va dura mai mult, banii sau războiul: deci nu era vorba despre cheltuieli nesăbuite. Ne hrăneam, dar nu ne lăsam pradă lăcomiei. Cofetarul aducea două cartoane care cuprindeau douăzeci și patru prăjituri fiecare, iar noi nu eram în acea sufragerie mică decât șase sau opt persoane. Nimeni nu-mi dădea atenție. Am început să mănânc prăjiturelele; câte voiam și s-a dovedit că voiam multe. Eram o fată rezonabilă și am fost atentă să repartizez bine ceea ce lăsam, astfel încât să-mi ascund lăcomia; sînt sigură că am mîncat jumătate dintre ele, lucru ce mi-ar fi imposibil astăzi, cînd un ecler cu ciocolată îmi pare prea mult și-l împart cu unul dintre nepoții mei. A fost o adevărată orgie. Deliciul. Extazul. Și cea mai bună digestie cu puțință. Logodnicul surorii mele mi s-a părut bărbatul cel mai fermecător din lume, mă luase la sentiment și am fost profund mîhnită cînd a doua zi dimineața sora mea a rupt un nod atît de amabil.

Niciodată în viață nu mi s-a întîmplat ca un bărbat să-mi pună dinainte patruzeci și opt de prăjiturele și, totuși, descopăr că era drumul cel mai direct spre inima mea...

Traducere din limba franceză și prezentare de Petruța Spănu

Goran Stefanovski: *Teatru* (fragmente)

Născut pe 27 aprilie 1952 la Bitola (Republica Macedonia, fostă componentă a federației iugoslave), Goran Stefanovski este un remarcabil om de teatru, cunoscut și apreciat nu doar în țara lui natală, ci și în lumea întreagă. Piesele scrise de el, precum și scenariile sale de teatru, film și televiziune dezvăluie un creator plin de efervescență, de imaginație, de forță, dar, în același timp, și foarte sensibil și vulnerabil.

Personalitatea lui Stefanovski a fost modelată nu numai de climatul postmodernist (pe care el „l-a presimțit” și față de care s-a arătat mereu foarte receptiv), ci și de împrejurări existențiale cutremurătoare. Ca într-o tragedie antică (și așa cum dramaturgul însuși arată, de pildă, în piesa *Bacchanalia*), populațiile din fosta Iugoslavie, obișnuite cu o viață mult mai prosperă, mai senină și mai liberă decât a locuitorilor altor țări din fostul lagăr socialist-comunist, s-au văzut deodată zdrobite de o catastrofă de mari proporții, absurdă, inexplicabilă. Începutul anilor 1990 înseamnă pentru Goran Stefanovski scindarea dureroasă între, pe de o parte, patria iubită (deși plină de defecte și de neajunsuri), zguduită de ororile unui război fratricid, și, pe de altă parte, Occidentul care îi oferă adăpost și un viitor prosper (ca profesor de prestigiu la Universitatea Kent din Canterbury). Profund marcat de această alegere „imposibilă”, de exilul salvator care însă îi accentuează sentimentul dezrădăcinării, Goran Stefanovski se înfățișează acum ca un om cu două case, dar care nu se poate simți *acasă* în niciuna dintre ele.

Și după încheierea războiului, și după ce lucrurile au început, încet-încet, să se întoarcă la normal în țara natală, iar circulația în fostul teatru de război iugoslav a încetat să mai reprezinte un risc, artistul Stefanovski a rămas cu răni sufletești nevindecabile. Mereu credincios originilor sale și tradițiilor culturale care l-au făcut să fie ceea ce este, dar fiind totodată un om cu larg orizont spiritual, deschis experienței și dialogului, el a ales să-și trăiască suferința nemijlocit și până la capăt, dar se străduiește să îi dea un sens și să o transfigureze. Creația sa dramatică și viața lui publică din ultimele două decenii militează (prin artă sau prin intermediul discursului angajat) pentru responsabilitate și pentru asumarea propriilor greșeli, dureri și neîmpliniri.

Printre cel mai cunoscute piese semnate de Goran Stefanovski se află: *Jane Zadrogaz* (1974), *Divo meso / Carne străină* (1979), *Let vo mesto / Zbor pe loc* (1981), *HI-FI* (1982), *Duplo dno / Fundul dublu* (1983), *Tetovirani duši / Suflete tatuate* (1985), *Crna dupka / Gaura Neagră* (1987), *Long Plej / Long Play* (1988), *Kula Vavilonska / Turnul din Babilon* (1989), *Černodrinski se vraća doma / Černodrinski se întoarce acasă* (1990-1991), *Saraevo* (1992-1993), *Ex-Yu* (1996), *Bachanalji / Bacchanalia* (1996), *Kazabalkan / Casa-Balkan* (1997), *Hotel Europa* (2000), *Everyman (Živ čovek) / Orice om* (2002), *Duhot na slobodata / Spiritul libertății* (2004), *Demonot od Debarmaalo / Demonul din cartierul Debar* (2006).

Goran Stefanovski a scris și proză: *Konzervirani impresii / Impresii conservate* (1974-1980), *Bušava azbuka (Alfabet năstrușnic – carte pentru copii, 1986), Prikazni od divjot istok / Povești din Estul sălbatic* (1999). De asemenea, este autorul unui manual de scriere dramatică: *A Little Book of Traps. A Scriptwriting Tool (Mala knjiga na stapici – pomagalo za pišuvanje drami)*, 2002.

În cele ce urmează prezentăm, în premieră românească, fragmente din piesele *Tetovirani duši / Suflete tatuate* (1985) și *Černodrinski se vraća doma / Černodrinski se întoarce acasă* (1990-1991).

*Černodrinski se întoarce acasă*¹

– Tablouri teatrale –

Scena 12: Cercul literar suprarealist-dadaist

Paris, 1920. Restaurant cu pereții de sticlă, în vârful turnului Eiffel. Tristan Tzara și tânăra macedoneancă Rusa îl așteaptă pe André Breton la o întâlnire literară suprarealistă-dadaistă. Tzara bea șampanie. Rusa e secretară și e îmbrăcată în costum bărbătesc.

TZARA: Privește Parisul din vârful Turnului Eiffel, duddie Rusa, draga mea fecioară din Balcani!

RUSA: Domnule Tzara, dacă îmi mai aduceți aminte la ce înălțime ne aflăm vă lovesc între picioare. Știți foarte bine că mă apucă amețeala.

TZARA: Ce plăcere îmi face problema dumitale!

RUSA: Cum vă poate face plăcere crunta absurditate a vieții?!

TZARA: Sunt un poet ratat. Întâlnirea literară stă să înceapă – n-a început pentru n-a venit încă Breton –, iar eu n-am nimic scris, n-am încropit nici două fraze. Sunt ca o piuă care merge în gol. El va aduce zece poezii noi. E un poet mai bun decât mine.

RUSA: Nu e mai bun.

TZARA: Nu cumva te plătesc să mă convingi dumneata că nu e așa? Dar știi că așa este.

RUSA: Sunt o biată provincială pierdută în Orașul Luminilor. Nu mai beți! Dacă aveți să-mi dictați ceva, poftiți, dacă nu, vă rog să mă lăsați să plec.

TZARA: Scrie! (*Pauză. Se străduiește să creeze ceva – dar în zadar.*) Te rog, ajută-mă, duddie Rusa! N-am inspirație. Dă-mi un cuvânt.

RUSA: Hoge.

TZARA: Mi-ai mai dat cuvântul ăsta o dată. L-am pus într-o poezie²: „Pictori hipertrofici hipersensibilizați și hipnotizați de hiacintele hogilor cu înfățișare hipocrită”.

RUSA: Îmi aduc aminte doar ca prin ceață.

TZARA: Dă-mi, te rog, un cuvânt pe care nu l-am mai auzit. Am nevoie de inspirație. Dă-mi voie, te rog, să te mușc de ureche.

RUSA: V-am dat voie ieri.

¹ Goran Stefanovski, „Černodrinski se vraća doma”, în *Sobrani drami*, Tabernakul, Skopje, 2002, vol. II, pp. 165-218.

² De fapt, în *Proclamation sans prétention, Dada 1919* (v. „Hypertrophiques peintres hyperesthésiés et hypnotisés par les hyacinthes des muezzins d'apparence hypocrite”), manifest publicat în „Die Schamade”, Köln, 1920, apoi în volumul Tristan Tzara, *Sept manifestes Dada*, cu desene de Francis Picabia, Éditions du Diorama, Jean Budry & co., Paris, 1924.

TZARA: Dă-mi voie iar!

RUSA: Dați-mi bani! De câte luni nu mi-ați plătit salariul?

TZARA: Un cuvânt, Rusa, un cuvânt!

Rusa scoate o foaie din geantă. I-o dă.

TZARA: (*Citește.*)

Saltă-n șa, voinic,
Pe căluțul daurit,
Du-te, Vegle,-ntins,
Lancea ține-o strâns.
Dar beiul șovăia
Și zâna lin scria
Cu pana vultúrilor
Pe-aripa păunului.
Dar când fu ca el să lupte
Nici șapte răni în frunte
Pe-Alekso nu-l doborâra
Cât plumbi în flintă fură.

(*Pauză.*) Cine-a scris asta?

RUSA: Eu.

TZARA: E genial.

RUSA: Mulțumesc.

TZARA: Incredibil! Însăși esența gândirii mele! Împrumută-mi-o! O cumpăr. 100 de franci. Am zis 100? Ți dau 150. Breton se va face verde la față de invidie.

Saltă-n șa, voinic,
Pe căluțul daurit,
Du-te, Vegle,-ntins,
Lancea ține-o strâns.
Dar beiul șovăia
Și zâna lin scria ...

(*Intră Breton.*)

BRETON: Ați început deja?

TZARA: Vă așteptam cu nerăbdare.

BRETON: V-ați trezit, domnule dadaist Tzara? Aseară v-am lăsat sub podul Notre-Dame într-o stare cam ciudată. Ficatul vă e mai plin de forță decât poezia pe care o creați.

TZARA: La mine în vintre e o pace adâncă, domnule suprarealist Breton. Mahmur fiind am scris poezie pură. Adevărat cleștar.

BRETON: De necrezut! Ia să auzim!

TZARA: Dumneavoastră mai întâi.

BRETON: (*Scoate o foaie din buzunar.*) Am scris o mulțime de versuri noi, inspirate cumva de sufletul cosmopolit al orașului Paris, din Franța, unde, cum bine se știe, m-am născut. Nu știu cum le veți înțelege dumneavoastră, domnule Tzara, care, cum bine se știe, veniți din Moinești, România, și dumneavoastră domnișoară Rusa, care, cum bine se știe, veniți... de acolo de unde veniți. (*Citește.*)

Saltă-n șa, voinic,
Pe căluțul daurit,
Du-te, Vegle,-ntins,
Lancea ține-o strâns.
Dar beiul șovăia
Și zâna lin scria
Cu pana vultúrilor
Pe-aripa păunului.
Dar când fu ca el să lupte
Nici șapte răni în frunte
Pe-Alekso nu-l doborâra
Cât plumbi în flintă fură.

TZARA: (*Îi arată poezia lui Breton.*) Plagiat!

RUSA: (*Către Breton care o privește indignat.*) Ați copiat poezia din această scrisoare care a ajuns azi dimineață. (*Scoate un plic mare.*) Am văzut că vine de la mine din țară și l-am deschis. Nu l-a lăsat inima pe voinic – deși e fată. Am și eu jocul meu.

TZARA: Ce scrisoare?

RUSA: Un concetățean vă roagă să-l publicați în revista dumneavoastră.

TZARA: Cum se numește?

RUSA: Černodrinski¹.

TZARA: Ce nume! Toți au nume mai bune decât al meu. Ce a trimis?

RUSA: O dramă.

TZARA: Nu se poate! Drame nu publicăm. Detestăm dramele.

(*Aruncă textul prin fereastră.*)

RUSA: O, Doamne!

---

¹ Născut Vojdan Popgheorghiev Kuzmanov, dramaturgul Vojdan Pop Gheorghiev-Černodrinski (1875-1951) și-a derivat pseudonimul artistic de la Crn Drim, râul care îi străbate satul natal, Selce (din apropierea orașului Debar). Opera lui Černodrinski marchează începutul teatrului macedonean modern. Cea mai cunoscută piesă a sa este *Makedonska Krvava Svadba / Nuntă macedoneană însângerată*.

Rusa aleargă să recupereze textul. Ajunge la fereastră. Se uită în jos. Își pierde echilibrul. Cade din turnul Eiffel. Tzara și Breton aleargă spre fereastră. Se uită în jos.)

BRETON: Domnișoară Rusa!

TZARA: Dragă prietenă!

BRETON: Incredibil!

TZARA: A prins textul din zbor.

BRETON: Nu mai cade.

TZARA: A rămas în aer.

BRETON: Pornește în sus.

TZARA: Mai sus.

BRETON: Și mai sus.

TZARA: Se pierde în văzduh.

BRETON: Asta s-o puneți dumneavoastră într-o poezie!

TZARA: Miracole se întâmplă în jurul nostru, iar noi nu le observăm.

BRETON: Adio, domnișoară Rusa. Transmiteți-i salutări poetului necunoscut!

TZARA: Acolo de unde veniți. Acolo unde vă duceți.

Suflete tatuat¹

Scena 1

Un oraș mare în Statele Unite ale Americii. Noapte. O stradă. Lângă un stâlp de iluminat stă un om. E beat sau drogat. Se uită în gol. Pauză. Apare Vojdan. Are o valiză în mână. Îl vede pe omul de lângă stâlp. Trece pe lângă el. Se oprește. Se întoarce.

VOJDAN: Bună seara. (Pauză.) Puteți cumva să mă ajutați? M-am rătăcit. Azi am sosit în America. (Pauză.) Am înțeles ca în acest cartier toți vorbesc limba noastră. (Pauză.)

Omul de lângă stâlp dă din cap.

VOJDAN: Caut o adresă de ore întregi. S-a întunecat deja.

Omul de lângă stâlp dă din cap.

VOJDAN: Bine. (Pauză.) La revedere. (Pauză.) Eu sunt din Iugoslavia. (Pauză.)

OMUL DE LÂNGĂ STÂLP: (Scoate un sunet nearticulat.) Agh!

VOJDAN: (Se întoarce.) Poftim?

OMUL DE LÂNGĂ STÂLP: Mă doare în cot... că ești din Iugoslavia.

Tipul se uită la Vojdan. Vojdan pleacă repede.

¹ Goran Stefanovski, „Tetovirani duși” (1985), în *Sobrani drami*, Tabernakul, Skopje, 2002, vol. I, pp. 303-366.

Scena 2

Un local unde se vând hamburgeri. Un bar, câteva scaune. Mese și bănci din lemn în sală. O mașină de joc. Altana curăță podeaua cu o mătură-perie cu coadă lungă. Fumează trabuc. Pauză. Intră Kolja. E îmbrăcat în costum, are bretele la pantaloni și poartă pălărie.

KOLJA: Bună seara.

ALTANA: E trecut de miezul-noptii.

KOLJA: Nu pot să dorm. *(Se așează.)* Gata treaba pe azi?

ALTANA: Tocmai am terminat. I-am hrănit pe toți mârlandii din cartier. *(Pauză.)* Nici mulțumesc n-au zis, dar măcar n-au mai spart nimic de data asta.

KOLJA: Am o combinație nouă. *(Scoate din buzunar tablele cu cursele aeriene de la diferite companii.)* Companie pakistaneză. Zbor din New York spre Abu Dhabi, via Frankfurt. Până la Frankfurt 400 dolari. Cu o sută de dolari mai ieftin decât varianta de ieri. În fiecare joi la șapte seara. Șase ore zbor, șase ore le pierd că Europa e cu șase ore înainte, la Frankfurt sunt la șapte dimineața. *(Pauză.)* Numai că legătura pentru acasă nu e bună. Pierd șapte ore la aeroport. *(Pauză.)* Cum ți se pare? *(Pauză.)* Ce dacă e companie pakistaneză? Călătoria cu avionul e cea mai sigură în ziua de azi. Mulți își pierd viața mergând cu bicicleta. *(Pauză.)* Pe-o furnică să mă urc și acasă tot mă duc.

ALTANA: Băi, Kolja, tu știi că spui aceleași lucruri în fiecare zi?

KOLJA: Știu.

ALTANA: Păi, mai schimbă și tu puțin!

KOLJA: Bine, bine.

ALTANA: Ce e bine?

KOLJA: Am să schimb.

ALTANA: Să schimbi! *(Pauză.)* Noutăți?

KOLJA: Ce noutăți? La naiba cu noutățile! Băieții mei îmi cer să le fac plăcintă, să mâncăm, îmi spun ei, plăcintă adevărată. Când m-au dat afară de la prăvălie pe motiv că-s bătrân nu le eram de folos. Acum li-e poftă de plăcintă. Nu se poate așa. Am fi putut să hrănim cu plăcinte și covrigi toată America. Am fi putut să facem corporație. N-au vrut. Ei, dacă n-au vrut, acum nu e plăcintă, uite-așa. Să mănânce plastic. *(Pauză.)* Dimineața duc nepoții la școală. Dacă le spun ceva, nu mă înțeleg. Dacă-mi spun ei ceva, nu-i înțeleg eu. *(Pauză. Plânge.)*

ALTANA: Nu începe iar!

KOLJA: Bine. Nu încep. *(Își revine. Pauză.)* O să te îmbrac cu o rochie albă, o să-ți pun panglică la pălărie, iar eu o să fiu în uniformă de căpitan, cu fireturi. Braț la braț, pe vapor, plecăm de aici. *(Pauză.)* Când ne căsătorim?

ALTANA: Ieri.

KOLJA: Furnicuța pelerină știe că nu ajunge ea la Ierusalim, dar e fericită că măcar a apucat-o pe drumul cel sfânt.

ALTANA: Vremea mea a trecut.

KOLJA: Cine știe cum ai fost mai demult... Trebuie să fi fost tu de soi.

ALTANA: Cine știe?!

KOLJA: Nu ești de lepădat.

ALTANA: Cine spune?

KOLJA: Eu.

ALTANA: Am crezut că ai gusturi bune. *(Pauză.)* Nimeni nu se încumetă să mă jefuiască. Mă văd prin vitrină și se grăbesc să treacă pe partea cealaltă a drumului. *(Pauză.)*

KOLJA: Când mă gândesc că în clipa asta moare cineva care vrea din tot sufletul să rămână în viață! Iar eu degeaba mai trăiesc.

ALTANA. Nu începe iar!

Intră Vojdan. Are valiza în mână. Se privesc. Pauză.

VOJDAN: Bună seara.

ALTANA: E închis.

VOJDAN: Eu sunt Vojdan Ivanovski. Fiul lui Strezo. Vin din patrie. Sunt asistent în cercetare.

ALTANA: Strezo?

VOJDAN: Strezo Ivanovski? Îl cunoașteți? Am găsit această adresă pe o scrisoare veche. Nu aveam de gând să vin. De aceea n-am anunțat pe nimeni. *(Pauză.)* Am nimerit bine? *(Pauză.)* Dacă nu sunt binevenit am să plec.

ALTANA: Pleacă. *(Se privesc. Pauză.)*

Scena 3

Noapte. O stradă. Cibra e beat. Merge până la colț. Se ușurează. Pauză.

CIBRA: America!!! *(Pauză. Termină. Își încheie fermoarul.)* Noapte bună, America. *(Pauză. Pleacă.)*

Scena 4

Localul Altanei. Altana stă jos. Se uită drept înainte. Pauză. Intră Cibra. Pauză. Se privesc.

ALTANA: Numai tu mai lipseai. *(Pauză.)* A venit un om. Se numește Vojdan. Zice că e fiul lui Strezo. Doarme sus în patul tău. *(Pauză.)*

Cibra se duce până la frigider. Ia o cutie de bere. Se așează. O desface. Bea.

ALTANA: N-am știut că Strezo are un fiu. Strezo n-a spus că are un fiu. *(Pauză.)* Vrei să mănânci ceva? *(Pauză.)* Numai ce-a apărut în prag. Are vreo bursă, probabil. *(Pauză.)* Du-te acasă și te culcă! *(Pauză.)* Ai zis că nu vrei să mănânci?

Pauză. Altana se ridică. Iese pe ușa care duce spre partea din spate a clădirii. Stinge lumina. Cibra rămâne în lumina verde de la vitrină. Bea bere. Pauză.

Scena 5

O cameră. Vojdan doarme. Intră Ruža. Aduce cafea. Pauză. Se uită la Vojdan. Liniște.

VOJDAN: Bună dimineața.

RUŽA: M-ai speriat. Am crezut că dormi.

VOJDAN: M-ai trezit.

RUŽA: Eu sînt Ruža. Altana e mătușa mea. Mi-a spus că ești aici. Am vrut să facem cunoștință înainte ca să mă duc la serviciu. Cafea. Fără zahăr. Așa o beau și eu, fără zahăr. Eu dorm în camera de alături. Te deranjează cumva radioul? Îl țin deschis toată noaptea. Totdeauna dorm așa. Vreau să aud voci. Nu muzică. Voci. Asta e camera fratelui meu, Cibra.

VOJDAN. El unde e?

RUŽA: Unde are chef să fie. Eu lucrez la un supermarket. Dar tu?

VOJDAN: Sunt asistent în cercetare.

RUŽA: Tu vii de la noi din țară. E atât frumos acolo precum se spune?

VOJDAN. Nu știi ce se spune.

RUŽA: Că acolo-i ca în rai.

VOJDAN: Cine spune asta?

RUŽA: Altana. Kolja. Toți.

VOJDAN: Mint cu toții. De ce nu te duci să vezi cu ochii tăi?

RUŽA: Mi se pare că nu-i cu puțință să ajungi acolo. Ca-n povești: „Odată, demult, într-o țară depărtată...” (Pauză.)

VOJDAN: Se vînd calculatoare la voi în supermarket?

RUŽA: Ce-s alea?

VOJDAN: Lucrezi într-un supermarket în America și nu știi ce-s alea calculatoare?

RUŽA: Am să întreb.

VOJDAN: Vezi ce prețuri au. Nu uita! (Pauză.) De ce te-ai înroșit? De ce ți-e rușine?

RUŽA: Trebuie să mă duc la serviciu.

VOJDAN: Dacă ești liberă în seara asta, putem ieși undeva?

RUŽA: N-o să mă lase.

VOJDAN: Cine?

RUŽA: Altana.

VOJDAN: Păi, nu mai ești copil. (Pauză. Se uită la ea.) Mod de viață patriarhal – tipic!

RUŽA: Poftim?

VOJDAN. Doar am pus diagnosticul. (Pauză.) Te duci?

RUŽA: Unde?

VOJDAN: La serviciu. Dacă cineva spune că se grăbește undeva și nu pleacă, mă grăbesc eu în locul lui. Dacă cineva spune că iese și nu se urnește, atunci îmi vine să ies eu.

RUŽA: Am să mă înscriu la Miss Macedonia pentru America. Crezi că am șanse? (Pauză.) Crezi că am șanse?

VOJDAN: Da.

RUŽA: Minți. De unde știi cum vor fi celelalte concurente? Sunt frumoasă?

VOJDAN: Da.

RUŽA: Minți.

VOJDAN: Nu mint.

RUŽA: Jură-te pe ce ți-e mai drag!

VOJDAN: Jur.

RUŽA: Dacă minți, să mori cât număr până la zece. Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte, opt, nouă, nouă și jumătate, nouă și trei sferturi... *(Pauză.)* Zece. *(Pauză.)* Minți. Chiar dacă n-ai murit. Nici eu n-am murit. Îți spuneam mamei: „Dacă există Dumnezeu să mor cât număr până la trei. Unu, doi, trei.” Și maică mea scuipa în sân să mă ferească de blestem. N-a reușit. Uite ce nas am!

VOJDAN: Ce nas ai?

RUŽA: Urât.

VOJDAN: Nu e urât.

RUŽA: Nici frumos nu e.

VOJDAN: Cum trebuie să fie?

RUŽA: Altfel.

VOJDAN: Cum altfel?

RUŽA: Nu așa.

VOJDAN: Atunci du-te și fă-ți operație estetică!

RUŽA: Mă trimiți la operație! *(Pauză.)* Deci recunoști ca sunt urâtă.

Scena 6

Loc viran. Cibra trage cu pistolul la țintă. Vine copilul.

CIBRA: Ce vrei?

COPILUL: Tu ești Cibra. Vreau să fiu ajutorul tău.

CIBRA: În ce?

COPILUL: În toate.

CIBRA: Ce știi?

COPILUL: Știu toate mărcile de arme.

CIBRA: Ia să aud!

COPILUL: Winchester, Ithaca, Remington, Browning, Steyr, Ruger, Heckler, Koch, Brno, Sauer, Weatherby, Berta, Marlin. *(Pauză.)*

CIBRA: Altele? *(Pauză.)* Șterge-o acasă!

COPILUL: N-am casă.

CIBRA: Du-te... în altă parte. Du-te la cinema.

COPILUL: La tine vreau eu să mă uit!

Scena 7

Localul Altanei. Altana fumează trabuc. Vine Vojdan din spate, din interiorul casei.

ALTANA: Bună dimineața.

VOJDAN: Sunt chiau. Toată noaptea a mers radioul. Ruža m-a trezit din somnul cel mai dulce. Mi-a adus cafea. Foarte amară. Becul din baie s-a ars. (*Se uită la mașina de joc. Se duce și-și încearcă mâna.*) Jocurile astea automate sunt bune doar ca să ne scoată din sărite. Cum pot unii să joace toată ziua?

ALTANA: Ți-e foame?

VOJDAN: M-am servit singur în bucătărie.

ALTANA: Simte-te ca acasă!

VOJDAN: În grădina din spate ai cactuși. De ce cactuși și nu flori?

ALTANA: Și cactusul e floare.

VOJDAN: Înflorește o dată la o sută de ani. Am auzit cum le vorbești. Toți au nume? (*Pauză.*) Trebuia să fi rămas la o prietenă din New York. Am cunoscut-o anul trecut la noi la mare. S-a îndrăgostit de mine. Ieri, de la aeroport m-am dus drept la ea. Și ea locuia cu doi negri. Nici n-am intrat. De ce să intru? Mi-am zis să mă duc la ai mei. Și uite-mă. Nu stau mult. Până ce mă acomodez. Pot să mă duc la hotel, dar așa mi-e mai bine. Și mai ieftin. (*Pauză.*) Ruža de ce e atât de rușinoasă? Sper că nu din cauza mea. Ți-a spus ceva?

ALTANA: Nu.

VOJDAN: N-aș vrea să intru în vreo încurcătură sentimentală. Am experiențe nefericite. Cu ce se ocupă fratele ei?

ALTANA: Cibra are un magazin cu fructe și legume.

VOJDAN: Emigrantul nostru tipic. Nici bogat, nici sărac. Nici lapte, nici iaurt. Eu sunt etnolog. Etnologia e știința despre viața, credința și obiceiurile unui popor. (*Pauză.*) Deci tatăl meu a trăit în casa asta? Când a murit?

ALTANA: În urmă cu zece ani.

VOJDAN: Din ce cauză?

ALTANA: De inimă.

VOJDAN: Nu simt nimic special pentru el. Eram mic atunci când a plecat. La început, trimitea bani, se interesa de viața noastră; pe urmă s-a oprit. Mama nu-l aștepta, nu-i scria. Ea a murit anul trecut. Poate din cauza asta mi-am ales așa o profesie. Fiul unor părinți nebuni a studiat psihiatria ca să se protejeze de boala din familie. Scriu o teză de masterat care se cheamă *Efecte ale procesului migrației – constatări psihofizice privitoare la imigrația noastră în Statele Unite ale Americii*. De asta mă ocup – sau, mai precis, de urmările pe care le are asupra sănătății munca pe brânci în străinătate. Am o metodologie, un set de chestionare, grafice statistice. Am venit aici mai mult ca să plec de acasă, decât ca să cercetez. Deja mi-e totul clar.

ALTANA: Ți-e clar? Ce ți-e clar?

VOJDAN: Cum trăiesc ai noștri aici. Mi-e clar ce și cine sunt ei. Tu nu ești măritată?

ALTANA: Nu sunt.

VOJDAN: De ce?

ALTANA: Ei, de ce! De-aia. (*Pauză.*) Tatăl tău a fost prieten cu fratele meu. Am venit împreună, am muncit împreună.

VOJDAN: Toată copilăria am visat la America. Mi-l imaginam pe tata ca pe un bărbat înalt, cu păr negru dat cu briantină, cu pălărie de detectiv, îmbrăcat în costum cu umeri vătuiți și cu manșetă la pantaloni, încălțat cu pantofi alb-negri, purtând o garoafă la butonieră și un Colt subsuoară, conducând un Chevrolet, ținând-o de mână pe Marilyn Monroe, ascultând jazz la radio, bând Coca-Cola și zâmbind întruna.

ALTANA: Tatăl tău tăbăcea piei. Muncă grea și puturoasă. Oamenii de obicei ocoleau abatorul la câțiva kilometri. Puțea. Ai noștri se mândreau că putoarea nu-i deranjează.

VOJDAN: Tot e mai bine decât în satele alea ale noastre.

ALTANA: Dacă privești din afară.

VOJDAN: Măcar salariile sunt de zece ori mai mari aici. Iar prețurile sunt la fel ca la noi. Ieri la New York am văzut niște calculatoare de buzunar. Trei dolari unul. Mai încolo, la alt magazin, am găsit cu doi dolari jumate. Dacă te pui să cauți găsești și mai ieftin. La noi sunt de trei ori mai scumpe. Am să cumpăr zece. (*Pauză.*) Pentru cadouri.

ALTANA: La ce-i bun un calculator?

VOJDAN: La calculat. Trebuie să ținem pasul cu vremea. Tu mereu fumezi trabuc?

ALTANA: Mereu.

VOJDAN: Mi se pare aiurea. O femeie în vârstă cu trabuc! Iar fumul mă cam deranjează. Ei hai, fumează, pari mai interesantă așa. (*Pauză.*) Bineînțeles, sunt pregătit să-mi plătesc șederea aici, măcar ceva, acolo...

ALTANA: Nu face pe nebunul!

VOJDAN: Multumesc frumos. Eu sunt puțin și jurnalist. Am să scriu o mulțime de articole despre viața voastră. O să-ți trimit și ție câteva exemplare. Poți să le decupezi și să le pui pe perete. Din articole pot să fac și o carte. Un roman sau ceva de felul ăsta.

Intră Kolja.

KOLJA: Bună dimineața.

ALTANA: N-ai dormit, n-ai mâncat, nici pantofii nu ți-ai scos. Mereu ești pe picior de plecare.

KOLJA: N-duce ziua ce-duce ceasul.

VOJDAN: Bine că ați venit! Voiam să vă întreb ceva. (*Scoate un formular.*) Țsta e un chestionar pe care l-am pregătit împreună cu profesorul meu de

psihologie socială. Primul dintr-o serie de șaptesprezece chestionare despre stările psihice prin care trec subiecții supuși stresului emigrației. Am putea să facem și o mică probă. E foarte simplu. Trebuie să încercuiți unul dintre răspunsurile date, pe acela care vi se pare cel mai adevărat în ce vă privește. De exemplu. Prima întrebare. Pregătiți mâncare națională: a) zilnic; b) o dată pe săptămână; c) o dată pe lună; d) rar. Sau întrebarea numărul doi. Visați locul natal: a) în fiecare seară; b) o dată pe săptămână; c) o dată pe lună; d) rar. *(Pauză.)* Vreți să încercați singuri sau să vă ajut? *(Kolja începe să plângă. Pauză.)* Ce s-a întâmplat?

ALTANA: Plânge.

VOJDAN: De ce plânge?

ALTANA: De ce să nu plângă? Ce să facă?

VOJDAN: Nu are de ce să plângă, asta e pur și simplu știință. *(Pauză.)* Am să plec.

ALTANA: Ai grijă de tine!

VOJDAN: Să am grijă?

ALTANA: Suntem într-un oraș mare.

VOJDAN: Vin dintr-un oraș mare. Nu sunt de la țară. Sunt uns cu toate alifiile. *(Iese. Pauză.)*

KOLJA: Ziceam că am lăsat în țară numai feciori de crai și numai ce apare un tolomac din asta... Și-ai noștri au bani, dar îi cheltuiesc anapoda. Cumpără un cal frumos, de mai mare dragul, și, în loc să mai dea un ban în plus și să-i cumpere șa, pun samarul pe el. *(Pauză.)* Am să plec eu cu avionul ăla direct spre Abu Dhabi.

Traducere din limba macedoneană și prezentare de Nikola Vangeli